

ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ

2

«РАДЯНСЬКА ШКОЛА»
1959

Ліворукі діти

Р. ТАМУРІДІ,

кандидат біологічних наук

Рука — головний орган праці і людських дій. Все те, що оточує нас, зроблено рукою людини. Рука — орган праці і творчості — створила перший кам'яний ніж і вона ж бере участь в конструюванні сучасних машин, приладів, штучних супутників землі.

Рука — один з органів чуття. А дані органів чуття — це джерело наших знань про оточуючий світ. Рука людини, по словам І. М. Сеченова, є особливим чутливим снарядом головного мозку, який забезпечує достовірність чуттєвих знань про оточуючий світ. Розвинута рука — це специфічний людський орган впливу на оточуючий світ. І. М. Сеченов відмітив велику роль роботи м'язів в діяльності головного мозку. В фізіологічному відношенні рука і мозок тісно зв'язані між собою і взаємно впливають один на одного.

Кожний рух посилає в мозок нові імпульси. Це і є м'язове відчуття. М'язове відчуття, або, як його називають, проприоцепція, лежить в основі як простих, так і складних рухів. Ф. Енгельс, підкреслюючи вплив історичного розвитку на організм, відмічає, що рука є не тільки органом праці, а і її продуктом, що труд створив людину. Збільшення і ускладнення функцій руки, а разом з тим і мозку, розширювало кругозір людини. Це впливало на розвиток руки, як органу праці, що, в свою чергу, сприяло дальшому розвитку мозку.

Ф. Енгельс, підкреслюючи цілісність людського організму, відмічав, що з допомогою однієї тільки руки люди ніколи не створили б парової машини, якби разом і поряд з рукою, а частково і завдяки їй, не розвивався відповідно і мозок людини.

Рука має найбільш високорозвинені і складні рухові функції. Широко відомі вирази «вмілі руки», «золоті руки», «майстер на всі руки» та ін.

З практичної діяльності кожної людини відома нерівність у взаємодії рук.

В ході історичного розвитку людини трудовий процес ставав все більше складним і вимагав все більш тонких, точних і сильних рухів, що легше здійснюється однією рукою. Під час використання знарядь праці і інструментів звичайно одна рука діє інструментом, а друга — тримає предмет обробки в певному положенні. Разом з розвитком техніки обробки матеріалів краще розвивалася та рука, яка мала справу безпосередньо з знаряддями праці. Це й було причиною переваги однієї з рук, головним чином, правої.

Умови сучасної праці на виробництві і в сільському господарстві вимагають вміння добре володіти обома руками. Проте управління машинами і станками розраховано на переважну роль правої руки.

У деяких дітей дошкільного віку проявляється схильність до переважного користування лівою рукою. Під час рухів, ігор ліва рука у них часто буває ведучою. Вони ліплять, копають пісок, заводять іграшки, малюють, їдять частіше лівою рукою.

У деяких дітей схильність до переважного користування лівою рукою носить нестійкий характер, у других — вона яскраво виражена і більш стала. Однак і в тих, і в інших випадках постійна перевага лівої руки встановлюється внаслідок порівняно тривалого розвитку.

Схильність до переважного користування лівою рукою може проявлятися уже в ясельному віці. В переважній кількості випадків на ранніх етапах життя дитини ця схильність до користування лівою рукою носить нестійкий характер. Так, наприклад, дитина під час їди бере ложку в ліву руку і їсть лівою рукою. Після зауваження вихователя вона перекладає ложку в праву руку і продовжує їсти правою ру-

кою. Під час їди діти часто перекладають ложку з правої руки в ліву і навпаки. Є діти, які їдять лівою рукою, а, наприклад, малюють — правою.

В ранньому віці на користування тою або іншою рукою має вплив положення предмета. Наприклад, коли ложка лежить зліва, то дитина бере її і їсть лівою рукою. Якщо ложка лежить ближче до правої руки, — вона бере її правою рукою і їсть правою.

У дітей, що проявляють схильність до користування лівою рукою, потрібно розвивати праву руку. І. П. Павлов, вказуючи на пластичність кори головного мозку, завдяки чому легко здійснюється вплив на неї, писав, що образ поведінки людини обумовлюється не тільки природженими якостями нервової системи, а й тими впливами, які падали і постійно падають на організм під час його індивідуального існування, тобто залежить від постійного виховання або навчання в широкому значенні цих слів.

Основні положення вчення І. П. Павлова і приклад самого вченого, який в дитинстві був лівшою, а також численні факти педагогічної практики вказують, що в дітей, які переважно користуються лівою рукою, можна виробити вміння і навички працювати і діяти правою рукою. Праву руку розвивати треба, тому що управління багатьма знаряддями виробництва, машинами вимагає переважного розвитку правої руки. Ряд предметів повсякденного використання також пристосовані для користування переважно правою рукою. Якщо не привчати дитину дошкільного віку користуватися переважно правою рукою, то надалі і дитині і педагогу доведеться зустрітись з рядом труднощів, зокрема, при навчанні в школі письма та ін.

Письмо лівою рукою в школі мало б труднощі, тому що в школі все пристосовано для користування правою рукою, освітлення в класах завжди зліва.

Навчаючи ліворуку дитину малювання і їди правою рукою, ми по-

легшуємо їй засвоєння правою рукою і інших дій.

Шкільна практика показує, що ліворуки діти поступово привчаються писати правою рукою. Проте під час метання в ціль, праці молотком, шитті тощо вони залишаються ліворукими.

Розвиваючи у ліворукої дитини праву руку, можна навчити її працювати і діяти обома руками, що сприяє підвищенню продуктивності праці і, як вказував І. М. Сеченов, є корисним для організму.

Необхідно звертати увагу на підготовку у ліворуких дітей правої руки до письма і трудової діяльності.

Вміло поставлене вироблення у ліворуких дітей навика діяти правою рукою дає позитивні наслідки. Проте більший або менший ефект в навчанні залежить від підходу до дитини і методики навчання. Чим раніше починається відповідне навчання, тим яскравішими будуть його результати.

В тих випадках, коли дитина приходить в дитячий садок, маючи вже сформовані навички діяти лівою рукою, процес переучування ускладнюється, уповільнюється і вимагає великих зусиль і особливої уваги.

Таким чином, чим молодша дитина, тим легше виробити в неї правильні рухливі навички, тим легше шляхом систематичних спеціальних заходів привчити дитину, яка схильна до переважного користування лівою рукою, користуватися і правою рукою. На питання дітям, чому вони малюють лівою рукою, а не правою, — діти часто відповідають — правою рукою мені важко малювати, лівою легше, коли я малюю правою, в мене погано виходить — криво, некрасиво, не вмю. Слід заохочувати ліворуку дитину малювати правою рукою. Багато вихователів дитячих садків вміло підходять до таких дітей і успішно виробляють у них вміння діяти правою рукою. Цю роботу вони проводять разом з сім'єю.

В молодшу і середню групу дитячого садка № 57 (м. Київ) поступило четверо дітей з яскраво вира-

женою схильністю до користування лівою рукою. Виховательки часто нагадують їм, що всі діти тримають ложку, їдять, малюють правою рукою, і показують, якою саме, торкаючись до правої руки дитини. Однак часто дитина знову перекладає ложку або олівець в ліву руку. Таку дитину вихователька завжди тримає в полі свого зору і знов нагадує їй або сама перекладає олівець, ложку в праву руку дитини. Вихователька дитячого садка № 57 Н. Д. Ладоновська на заняттях з малювання, ліплення, вирізування розміщує ліворуких дітей ближче до себе, стежить, щоб інші діти не наслідували їм.

Л. К. Дембовська (дитячий садок № 57) в їдальні доручає одному з дітей, що сидять з ліворукою дитиною, стежити, щоб вона їла правою рукою.

Навіть в тих випадках, коли ліворукість має стійкий характер, вона піддається виховному впливу. Тут проявляється пластичність нервової системи, в якій, по словам І. П. Павлова, ніщо не лишається нерухомим, а все завжди може бути досягнутим, змінюється до кращого, аби були б здійснені відповідні умови. Проте заходи повинні бути особливо продуманими і систематичними. При цьому, велике значення має правильна організація всієї діяльності дитини, методика подачі їй іграшки і інших предметів, стимуляція її до користування правою рукою в ігрових заняттях і використанні предметів домашнього вжитку.

Дорослі часто жартома звертаються до дитини, протягуючи їй праву руку з словами: «Дай ручку». Слід привчати дитину подавати тільки праву руку (показуючи, де в неї права рука).

Постійний контроль як в дитячому садку, так і в сім'ї за ліворукими дітьми є важливим заходом підтримання їх зусиль в оволодінні вміннями і навичками діяти правою рукою. Він особливо необхідний у випадку яскраво вираженої ліворукості. В той же час послаблення контролю може привести до небажаних наслідків. В тих випад-

ках, коли в сім'ї дорослі контролюють виконання дій дитиною, завжди нагадують, що ложку, олівець треба брати в праву руку, там створюються сприятливі умови для оволодіння нею навичками діяти правою рукою. Але буває і так, що сім'я не звертає увагу на те, якою рукою дитина більше діє. Це ускладнює завдання розвитку правої руки.

Для успіху виховної роботи повинна бути забезпечена єдність вимог до дитини в дитячому садку — з боку обслуговуючого персоналу і в сім'ї — з боку всіх членів сім'ї. Спостерігаються і такі випадки. Вихователька дитячого садка, проводячи бесіду з батьками, просить підтримати їх педагогічні заходи і спонукати ліворуку дитину в сім'ї діяти правою рукою. Але деякі батьки помилково вважають, що дитина ще маленька і встигне навчитися цьому в школі, або що цим питанням повинен займатися лише дитячий садок.

Виховання у ліворукої дитини вміння і навичок діяти правою рукою значно утруднюється в тих випадках, коли в сім'ї невміло спонукують дитину діяти правою рукою. Дитині треба створити спокійні умови, не кричати на неї, не вживати залякувань і покарань. З бесід з ліворукими дітьми виявляється, що в деяких випадках «мама кричить», «карає», «б'є по руках», «не дає кольорових олівців». Деякі батьки, бажаючи відучити дитину від переважного користування лівою рукою, під час малювання перев'язують ліву руку дитини або одягають на неї рукавичку. Пов'язка заважає дитині, її увага і зусилля спрямовуються на те, щоб швидше звільнитися від неї. Всі ці неправильні прийоми травмують дитину, підвищують збудженість її нервової системи, сприяють виникненню нервозності. Цього треба уникати в практиці сімейного виховання.

Часто товариші по іграм дратують дітей «ліворучками», що роздратовує і озлоблює останніх. В таких випадках вихователю треба провести роз'яснювальну роботу з дітьми.

Слід викликати у дитини прагнення діяти і правою рукою, говорити, що правою рукою у неї вийде краще, заохочувати дитину, підкреслювати її успіхи в оволодінні вмінням діяти правою рукою. Уважний і систематичний нагляд в сім'ї і дитячому садку, спокійна і терпелива допомога у вихованні рухливих вмінь правої руки, пробудження і зміцнення у дитини свідомого ставлення до завдання діяти правою рукою і прагнення до оволодіння відповідним вмінням — все це є умовою успіху.

Спостереження в перших класах шкіл показують, що важко боротися з письмом лівою рукою, коли дитина в дошкільному віці звикла малювати лівою рукою. Досвід праці вчителів перших класів показує, що легше навчити ліворуких дітей письму правою рукою тоді, коли вони до відвідування школи зовсім не вміли писати. Коли ж у дітей вже є хоч до деякої міри сформований навик письма лівою рукою, тоді процес навчання письму правою рукою ускладнюється і уповільнюється, вимагає від дитини значних зусиль і особливої уваги педагога.

Недостатній контроль з боку сім'ї приводить до того, що ліворука дитина-дошкільник не тільки малює, а й починає писати лівою рукою. Така дитина приходить в школу і зразу починає писати лівою рукою і в процесі навчання вперто намагається зберегти цю звичку як в письмі, так і в інших діях, що утруднює навчання дитини. Ще більше воно ускладнюється, коли дитина не тільки пише лівою рукою, а і пише дзеркально. Часто ліворуки діти, які пишуть дзеркально, починають рядок не зліва направо, як завжди пишуть, а справа наліво. Дитині треба допомогти подолати дзеркальне письмо, тому що воно утруднює даліше навчання в школі.

В старшій групі дитячого садка № 23 (м. Київ) ліворуких дітей привчають вести лінію зліва направо. Для цього вихователька стає обличчям до дошки, кладе ліву ру-

ку на дошку і показує, що лінію під час малювання треба починати від того місця, де знаходиться її рука, тобто зліва направо.

Важливо в дошкільному віці привчити дітей розрізнявати правий і лівий бік, що є однією з умов орієнтування людини у просторі. Спостереження показують, що деякі учні перших класів погано їх розрізняють.

В молодшій і середній групах дитячого садка діти часто плутають правий і лівий боки, в старшій — рідше. Дитячі садки звичайно проводять роботу по закріпленню понять «правий» і «лівий». Наприклад, дитячий садок № 23 поняття про праву і ліву руку дає дітям, починаючи з найменших — трьохрічок, привчаючи їх їсти правою рукою. При цьому особлива увага звертається на ліворуких дітей.

В дитячих садках проводиться робота по формуванню у дітей поняття «правий» і «лівий» на музичних заняттях, під час трудових процесів, самообслуговування, в дидактичних і рухливих іграх.

Так, наприклад, підвісивши м'яч розвивають вміння і навик користуватися правою рукою. Пропонують штовхнути м'яча правою рукою, хто сильніше штовхне, той і переможець. Часто організовується гра «Спіймай м'яч тільки правою рукою», «Кинь м'яч в корзину правою рукою».

Оскільки весь зміст роботи в дитячому садку направлений на підготовку дітей до майбутнього навчання в школі, то, здійснюючи загальну вимогу в дитячому садку — індивідуальний підхід до дітей — особливу увагу слід звернути на дітей, які мають схильність до переважного користування лівою рукою, ставлячи завдання навчити їх користуватися і правою. При цьому з великою обережністю і педагогічним тактом слід підходити до дітей з природженою ліворукістю, яку іноді важко подолати і яка вимагає великих зусиль як з боку дитини, так і з боку вихователя.